

Opinia św. Jana Pawła Drugiego o Hildegardzie:
Uznana „światłem ludzi jej czasów, które świeci
jeszcze jasnej dzisiaj”

Hildegarda z Bingen – średniowieczna erudytka¹

Polecane/omawiane książki:

- [1] Joanna Petry Mroczkowska: Hildegarda z Bingen, Wydawnictwo WAM, Kraków, 2013.
- [2] Frances Gies, Joseph Gies: Życie średniowiecznej kobiety, Wydawnictwo Znak Horyzont, Kraków 2019, rozdział 5, „Przeorysza: Hildegarda z Bingen”.
- [3] Marek Wójtowicz: Święci z charakterem, Wydawnictwo WAM, Kraków, 2011.

Słowa kluczowe: przeorysza, kompozytorka, badaczka przyrody, od 2012 Doktorka Kościoła, renesansowy umysł

Seria: Profesorki Super-Babki
Odcinek nr: 25
Podseria: Doktorki Kościoła

Odcinek dedykuję
Zakonnicom – studentkom ATH
Stan Zawisłak

Tym razem powodem wciągnięcia Bohaterki do serii jest Jej zaliczenie do Doktorów Kościoła na pozycji nr 35 przez Papieża Benedykta XVI w roku 2012, czyli jest to dość świeża sprawa. Esej dotyczy trzech książek: [1] to książeczka małego formatu (typu „pocket”), w miękkich okładkach, 87 stron bez zdjęć i rysunków, natomiast dzieło [2], też w miękkich okładkach, ma prawie 400 stron i należy do serii książek dedykowanych średniowieczu (np. Życie w średniowiecznym zamku, Życie w średniowiecznym mieście itd., itd.). Jest ona bogato ilustrowana zdjęciami – niestety czarno-białymi. Moja babcia - przedwojenna nauczycielka -zaszczepiła mi miłość do

¹ **erudyta** - osoba o wszechstronnej wiedzy, rozległym wykształceniu, odcytaniu; chodząca encyklopedia, <https://sjp.pl/erudyta>;

historii. Według niej zbitka wyrazowa „mroczne średniowiecze” jest bezmyślna i bezsensowna. Jak coś może być mroczne skoro budowano katedry z ogromnymi oknami. Jak zaprojektowano katedrę lub zamek? Jak zaplanowano produkcję cegieł? (produkcja seryjna) Jak je wożono? (logistyka, 'just in time'??) Jakie były dźwigi?? (mechanika, wielokrążki) Jak ilustrowano książki, księgi liturgiczne? Wystarczy sobie odpowiedzieć na te pytania, aby zrozumieć, że był to rozkwit myśli inżynierskiej, sztuki i wszelkiej innej działalności ludzi. Powstała sieć uniwersytetów w całej Europie... Książka [3] to zbiór życiorysów świętych kościoła katolickiego, gdzie o naszej bohaterce jest krótki rozdział. Też pierwsza litera każdego rozdziału jest ozdobna!

W pełni podzielam opinię mojej babci (przedwojennej nauczycielki), że średniowiecze to epoka genialna. Książka [2] – można boki zrywać – trochę ma w tle tę mroczność, a kolejne przytaczane fakty mówią o fenomenalnym rozwoju. Oczywiście społeczeństwo było wtedy klasowe...Autorzy [2] to pijarowcy średniowiecza – Frances i Joseph Gies. Ich książki sprzedano w milionach egzemplarzy. „Podziękowania” (na końcu książki) złożyli Bibliotekom Uniwersytetu Maryland oraz Kongresu USA. A zatem na miejscu w Stanach Zjednoczonych są zasoby źródłowe do badania średniowiecza. Jak znalazły się w USA, gdzie w średniowieczu nie było jeszcze napływu Europejczyków?? Książka zawiera kilkadziesiąt ilustracji, tj.: zdjęć obiektów średniowiecznych (np. zamków, kamienic oraz ratuszy) oraz ilustracji z dokumentów (kodeksów) i ksiąg średniowiecznych np. rysunek na stronie 87: dama wciąga kochankę na wieżę!!! Używa ona kołowrotu, lina poprzez krążek dociera do platformy, gdzie się rozdzwaja (a raczej dzieli na czworo, rysunek nie ma perspektywy). Kobieta obraca kolejne ramiona kołowrotu. Może kołowrót wyposażony jest zapadkę(?). Kółko jest realistycznie namalowane, tak jak i wysięgnik oraz oś krążka! Lina jest schowana w bieźni krążka. Co za precyzja oddania formy i szczegółów tej maszyny prostej (formalna nazwa fizyczna). Autorzy nie zamieścili zdjęcia żadnej katedry, ale są ołtarze kościelne.

Miałem przyjemność wysłuchać cyklu wykładów pani profesor zakonnicy niemieckiej, badaczki ksiąg średniowiecznych na temat: „pierwszych liter w rozdziałach tychże ksiąg”. Wygłosiła 10 wykładów (popołudniowych lub wieczornych), tłumaczył na polski ks. Herbert Hlubek (na żywo) /rok 1981 lub 1982/. Te obrazki dotyczyły zwykle tekstów biblijnych, ale rysownicy na powierzchni kilku cm² malowali także lokalne zamki i krajobrazy!!!! W powyższym tytule pierwszą literę napisano większą czcionką. W księgach z czasów Hildegardy wokół tej litery zwykle (prawie zawsze) malowano rysunek nawiązujący do treści dalszego tekstu. ([2], str. 177). O takich właśnie literach słuchałem przez 10 wieczorów nad jeziorem Wigry. W książkach [1],[2] oraz [3] każdy rozdział zaczyna się od takiej powiększonej litery, ale bez obrazków.

Wracając do naszej Heroiny – według Internetu - Hildegarda z Bingen (po niemiecku: Hildegard von Bingen) to <<frankońska² anachoretką³, wizjonerka, mistyczka, kompozytorka, uzdrowicielka, reformatorka religijna, benedyktynka, uznawana przez Kościół katolicki za świętą>>, co ogłosił (potwierdził) papież Benedykt XVI. Co ciekawe kiedyś Jej proces kanonizacyjny nie został formalnie zakończony. Mimo to Jej kult w Niemczech był powszechny i nieprzerwany. Benedykt nie wznawiał procesu, ale uznał kult i rozszerzył go na cały kościół katolicki.

Nasza Bohaterka urodziła się w roku 1098 w miejscowości Bermersheim vor der Höhe⁴ w Niemczech, a zmarła 17 września 1179 w Bingen am Rhein, czyli nad Renem. Jest uważana za patronkę językoznawców i naukowców. Żyła zatem w środkowym okresie średniowiecza⁵. Przyjmuje się, że w roku 1044 w Polsce Powstało opactwo w Tyńcu, a zatem około 50 lat przed przyjściem na świat Hildegardy. Zatem z tym obiektem możemy kojarzyć okres Jej życia. Zdjęcia z Tyńca można znaleźć w odcinku innej Super-Babki (patrz: Prof. Świderkówna).

Na tylnej okładce [1] mamy inne przymioty i określenia Hildegardy: <<prekursorka niemieckiej mistyki, uczona pisarka, **zielarka**, która uzyskała papieską na pisanie dzieł teologicznych>>. W swoich wizjach przedstawiała ziemię jako kulę!!!!

Mało o Niej wiemy, zatem wszystkie teksty są krótkie. W [1] mamy rozdziały: Życie klasztorne, Wizje czy Kaznodziejka i Muzyka. Zatem tytuły rozdziałów i ich treść potwierdzają, że to erudytka – wręcz kobieta genialna. Rodzice oddali ją do klasztoru na wychowanie, przez samotną mniszkę (Judytę). Hildegarda znała wspaniale łacinę i napisała wiele dzieł teologicznych, przyrodniczych i o muzyce. Pochodziła z rodziny szlacheckiej, trzeba było wnieść wiano do majątku klasztoru. Pisała oczywiście tylko i wyłącznie po łacinie i to w średniowieczu wystarczyło. Została przeoryszą, założyła kilka klasztorów benedyktynek. Co ciekawe – dowiedziałem się, że siostry nie tylko uprawiały ogrody, zielniki, haftowały i wyszywały, ale także przepisywały księgi!!! Zatem wiele z nich znało łacinę, umiało pisać i czytać, wierzę, że ich ilustracje musiały być piękne – w zachowanych księgach – nie ma danych o tym kto przepisywał i kto rysował.

Nasza Bohaterka napisała kilka traktatów teologicznych, a także rozprawy o muzyce, roślinach, ziołach. Napisała też wiele listów, które zachowały się. Książeczka [1] ma (jak wspomniano) tylko i aż 87 stron, na

² <https://pl.wikipedia.org/wiki/Frankonia>; dzisiejsza Frankonia to część Bawarii. W średniowieczu docierała do Renu.

³ <https://pl.wiktionary.org/wiki/anachoretk%C3%A4>; [eremitka](https://pl.wiktionary.org/wiki/eremitka), [pustelnica](https://pl.wiktionary.org/wiki/pustelnica), [pustelniczka](https://pl.wiktionary.org/wiki/pustelniczka).

⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Bermersheim_vor_der_H%C3%B6he;

<https://www.google.pl/maps/place/Bermersheim+vor+der+H%C3%B6he,+Niemcy/@49.690247,7.8478611,9.5z/data=!4m5!3m4!1s0x47bd8ba95e505395:0x422d4d510db1c70!8m2!3d49.7784231!4d8.0989731>; mapa, pobliz Darmstadt oraz

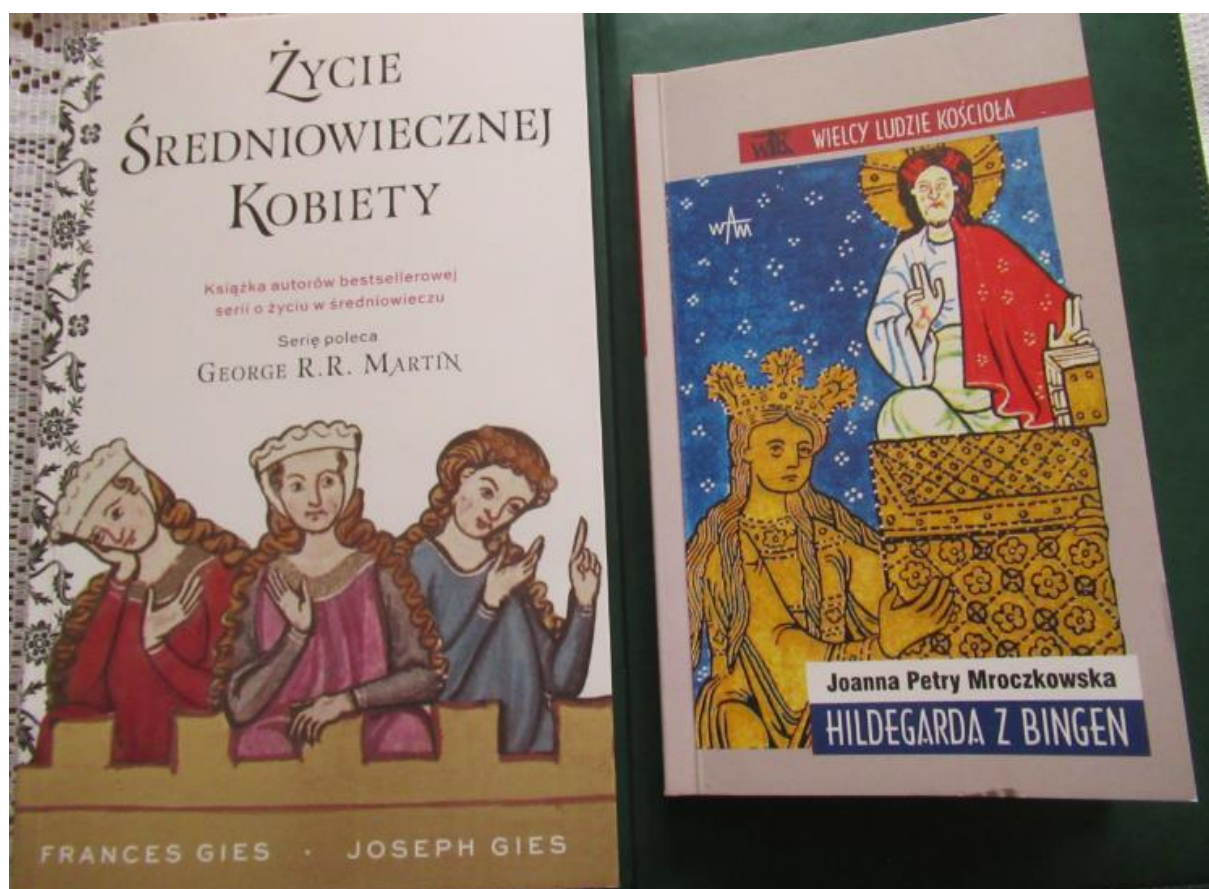
Moguncji (Mainz)

⁵ <https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%9Aredniowiecze>; okres od V do XV wieku, a zatem około 1000 lat.

końcu zamieszczono 4 stroniczki bibliografii – prace po polsku, niemiecku i po angielsku.

Obecnie sprawa diety Hildegardy z Bingen przeżywa spektakularny renesans. Drukowanych jest setki artykułów i wiele książek omawiających tę sprawę. W obecnej erze grubasów warto może skorzystać z rad opracowanych prawie 1000 lat temu. Polecała zioła, diety, życie w harmonii z przyrodą i ludźmi.

W słowach kluczowych, z przekory, dopisano: „renesansowy umysł”, ale właśnie był on średniowieczny – mamy zatem średniowieczną super-babkę; polecam książki.

Omawiane książki - okładki

LITERATURA DODATKOWA

1. KUC, LESZEK. "Z historii poglądów na człowieka w wieku dwunastym: święta Hildegarda z Bingen." *Roczniki Filozoficzne/Annales de Philosophie/Annals of Philosophy* 2 (1949): 398-407.
2. Łepko, Zbigniew, and Ryszard Sadowski. "Ekofilozoficzne znaczenie przestania Hildegardy z Bingen." *Studia Ecologiae et Bioethicae* 2.12 (2014): 13-27.
3. Matusiak, Błażej, and Saint Hildegard. *Hildegarda z Bingen: teologia muzyki*. Homini, 2003.
4. Nowak, Barbara. "Musica mundana–musica humana w refleksji filozoficznej Hildegardy z Bingen." *Filozoficzne konteksty edukacji artystycznej* (2011): 27.
5. Frey, L. "Hildegarda z Bingen [1098-1179]- średniowieczna znawczyni przyrody." *Wiadomości Botaniczne* 52.1-2 (2008): 126-130.
6. Kowalewska, Małgorzata. *Bóg-kosmos-człowiek w twórczości Hildegardy z Bingen*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2014.
7. Strehlow, Wighard, and Edyta Panek. *Zdrowie z mądrości natury: przewodnik po medycynie św. Hildegardy z Bingen*. Wydawnictwo Esprit, 2014.

Po hiszpańsku

- Dronke, Peter. "Las invenciones de Hildegarda de Bingen: lenguaje y poesía." *DUODA: estudios de la diferencia sexual* 17 (1999): 33-62.
- de Bingen, Hildegard. "Sinfonía de la armonía de las revelaciones celestiales." *Madrid: Trotta* (2003).
- de Palumbo, Cecilia Inés Avenatti. "¿ Visionaria o mística? Hildegarda de Bingen en la encrucijada de lenguaje y experiencia del misterio cristiano." *Teología: revista de la Facultad de Teología de la Pontificia Universidad Católica Argentina* 108 (2012): 11-24.

DODATEK SPECJALNY

Digital Humanities and Reverse Engineering

Obecnie rozwijane są nowe dziedziny wiedzy np. cyfrowa humanistyka, chodzi o wszelkie przenikanie informatyki i matematyki z różnymi działami humanistyki. Na przykład: tzw. stylometria, czyli próby napisania programu, który wykrywa style napisanego tekstu. Autor eseju poleca swój artykuł w czasopiśmie „Journal of Humanistic Mathematics” Nr 2(July) 2019 o analizie Wujaszka Wani Czechowa za pomocą teorii grafów. Dziedzina ta dąży też do cyfrowej archeologii – robienia zdjęć z dronów, prześwietleń obiektów wszelkimi dostępnymi metodami itd. Odtwarzania i dorabiania brakujących części artefaktów.

‘Reverse engineering’ to inżynieria odwrotna – bezpośrednio tłumaczenie z angielskiego. Inna proponowana nazwa to inżynieria odtworzeniowa. Średniowieczni budowlani **nie zostawili** rysunków technicznych ani obliczeń wytrzymałościowych. Możemy to zrobić za nich dzisiaj!! Reverse engineering polega na wczytywaniu realnego obiektu do pewnego programu komputerowego, z użyciem lasera oraz specjalnych kamer. Otrzymujemy pliki możliwe do wizualizacji 3D, możemy wykonywać dowolne przekroje, możemy automatycznie wygenerować rysunki techniczne, po określeniu danych materiałowych możemy przeprowadzać obliczenia wytrzymałościowe za pomocą współczesnych metod z zakresu mechaniki.

Eseista poklikał na przykładowe artykuły typu „open access” /1/ to analiza zamku we Włoszech po jego digitalizacji. /2/ to zamki w Słowacji; /3,5/ analiza sejsmiczna !! Włoskie budowle były budowane biorąc pod uwagę możliwość trzęsień ziemi; /4/ dynamika wyrzutni kamieni (katapulty); /6/ analiza mechaniczna. Artykuł /7/ to zamki do gier komputerowych.

Literatura z zakresu „digital humanities”, „reverse engineering” itp.

1. Betti, Michele, Maurizio Orlando, and Andrea Vignoli. "Static behaviour of an Italian Medieval Castle: Damage assessment by numerical modelling." *Computers & Structures* 89.21-22 (2011): 1956-1970.

-----obowiązkowe kliknięcie-----

2. Greif, Vladimír, and Ján Vlčko. "Key block theory application for rock slope stability analysis in the foundations of medieval castles in Slovakia." *Journal of cultural heritage* 14.4 (2013): 359–364.
3. Casolo, Siro, and Carlo Alberto Sanjust. "Seismic analysis and strengthening design of a masonry monument by a rigid body spring model: The “Maniace Castle” of Syracuse." *Engineering Structures* 31.7 (2009): 1447–1459.
4. O'Connell, James. "Dynamics of a medieval missile launcher: The trebuchet." *The Physics Teacher* 39.8 (2001): 471–473.
5. Indirli, M., Cami, R., Carpani, B., Algeri, C., Panzeri, P., Rossi, G., & Piova, L. (2006, November). The antiseismic rehabilitation of Marchesale Castle at San Giuliano di Puglia. In *Proceedings of IV International Conference on Structural Analysis on Historical Constructions (SAHC)* (pp. 6–8).
6. Thomas, Mary E., et al. "Tower of Montecchio stress analysis of southeast wall." *Practice Periodical on Structural Design and Construction* 2.4 (1997): 177–184.
7. Mudge, M., N. Ryan, and R. Scopigno. "3d modeling for non-expert users with the castle construction kit v0. 5." *VAST 2005* (2005): 49.
8. Lilley, Keith D., Christopher D. Lloyd, and Steven Trick. "Designs and designers of medieval ‘new towns’ in Wales." *Antiquity* 81.312 (2007): 279–293.
9. Crane, Peter, et al. "Iron Age promontory fort to medieval castle?: excavations at Great Castle Head, Dale, Pembrokeshire, 1999." (1999).
10. Kilimnik, Eugene Vitalievich, and Lyudmila Petrovna KHOLODOVA. "The Medieval Castle as a Symbol of Military–Political, Economic and Legal Power in the European Regions of the 10th–17th Centuries." *Terra Sebus: Acta Musei Sabesiensis, Special Issue.(Scopus)* (2014): 459.
11. Coulson, Charles. "Structural symbolism in medieval castle architecture." *Journal of the British Archaeological Association* 42.1 (1979): 73–101.
12. Greif, Vladimír, and Tomas Drotar. "Static and pseudo static stability analysis of the medieval castle rock slopes in Slovakia." *Landslide Science and Practice*. Springer, Berlin, Heidelberg, 2013. 435–440.
13. Laterzaa, Michelangelo, Michele D'Amatob, and Edgar Lagunac. "Seismic vulnerability of old Italian fortifications." *Atti del XVII Convegno ANIDIS L'ingegneria Sismica in Italia*. Pisa University Press, 2017. 23–31.

Kolejne artykuły naukowe dotyczą cegieł i dachówek. Produkowano setki tysięcy cegieł, aby zbudować np. zamek w Malborku. Praca /15/ - dotyczy tego jakie stosowano technologie. Cegły były niemal identyczne! Czyżby standaryzacja? Jak je przywożono? Mam nadzieję, że dalsze prace związane z identyfikacją i badaniem sposobów ich produkcji przewartościują opinię o średniowieczu. Praca /15/ zapowiada właśnie wręcz całą erę takich badań.

CEGLY

14. Bailiff, I. K., et al. "Uses and recycling of brick in medieval and Tudor English buildings: insights from the application of luminescence dating and new avenues for further research." *Archaeological Journal* 167.1 (2010): 165-196.
15. Biermann, Felix, and Christofer Herrmann. "The origin and rise of brick technology and use in Medieval Pomerania, Pomerelia and Lower Silesia." *European Association of Archaeologists (EAA) Meeting*. Archaeopress, 2014.
16. Blain, Sophie. "An application of luminescence dating to building archaeology: The study of ceramic building materials in early medieval churches in south-eastern England and north-western France." *Arqueología de la Arquitectura* 7 (2010): 43-66.

Ostatni temat to dachówki!!! Prace /17/ oraz /18/ odnoszą się do dachówek oraz organizacji ich produkcji. Polecam kliknięcie!

Dachówki

17. Stopford, J. "Modes of production among medieval tilers." *Medieval archaeology* 37.1 (1993): 93-108.
18. Darvill, Tim, and Alan McWhirr. "Brick and tile production in Roman Britain: models of economic organisation." *World Archaeology* 15.3 (1984): 239-261.

ZDJĘCIA – OBIEKTY ŚREDNIOWIECZNE

Zdjęcia dotyczą obiektów z okresu średniowiecza, autor eseju tym razem nie wybrał się do Bingen, choć był w okolicach we Frankfurcie a/Main, Moguncji, Darmstadt, Kolonii czy Koblencji.

Warte polecenia są podróże lokalnymi pociągami wzdłuż brzegów Renu.

Zdjęcia są z Polski.

Wrocław

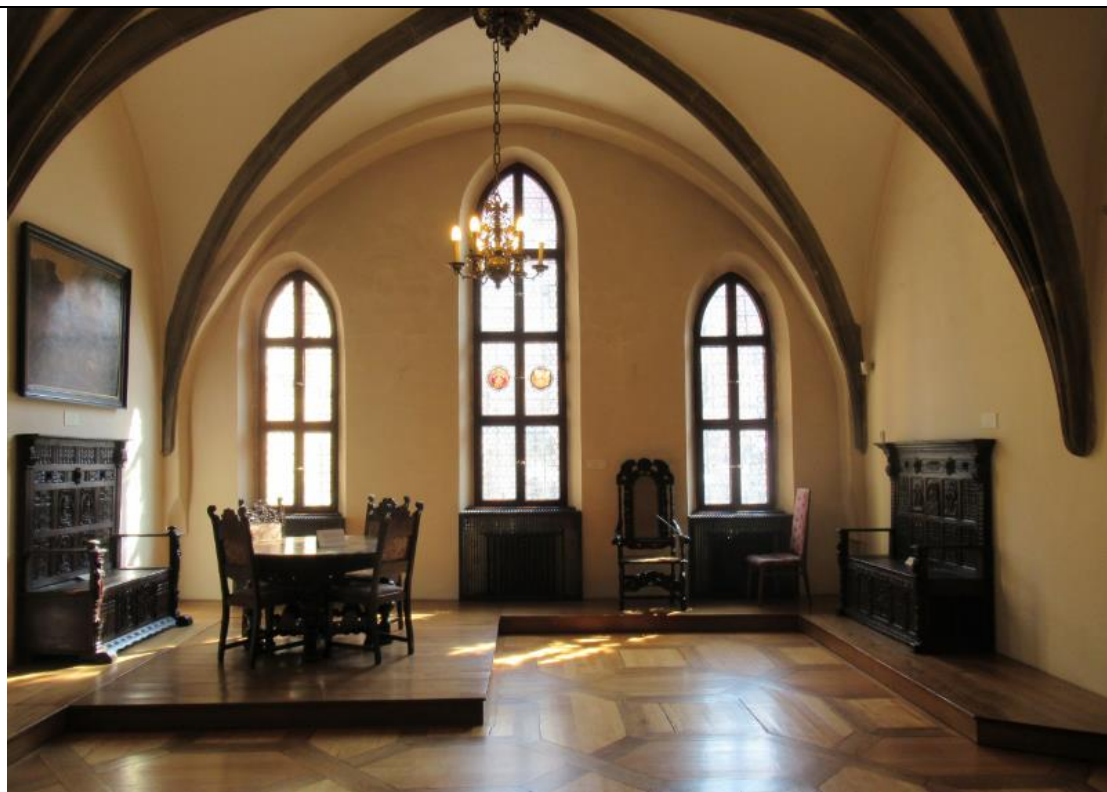

Średniowieczny Ratusz na Rynku we Wrocławiu (przebudowywany w różnych epokach).

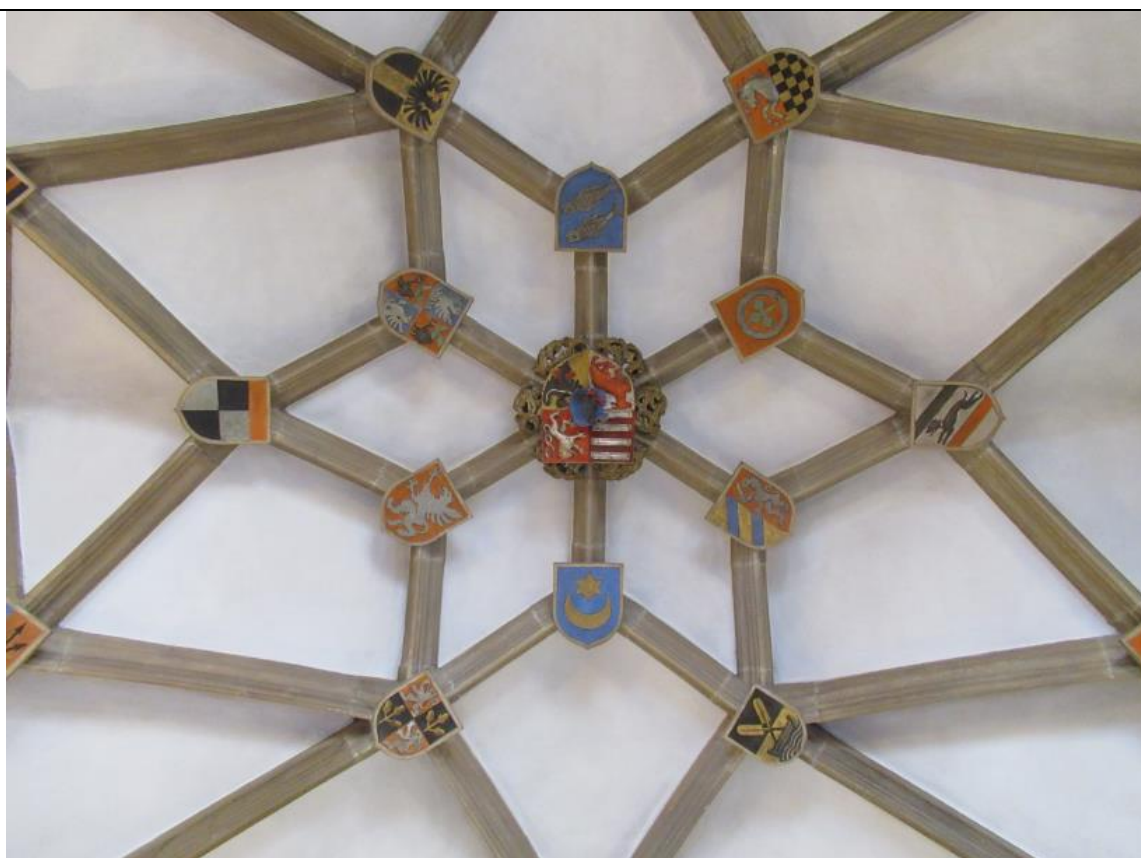

Po lewej i u dołu wewnątrz Ratusza.

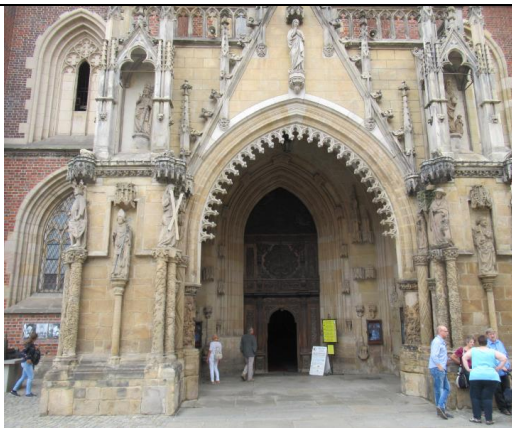

Charakterystyczne okna (ostre łuki) oraz stropy (sklepienie krzyżowe) /poniżej/

Katedra Wroclawska

Widok Katedry z dobudowanymi kaplicami w innym stylu architektonicznym

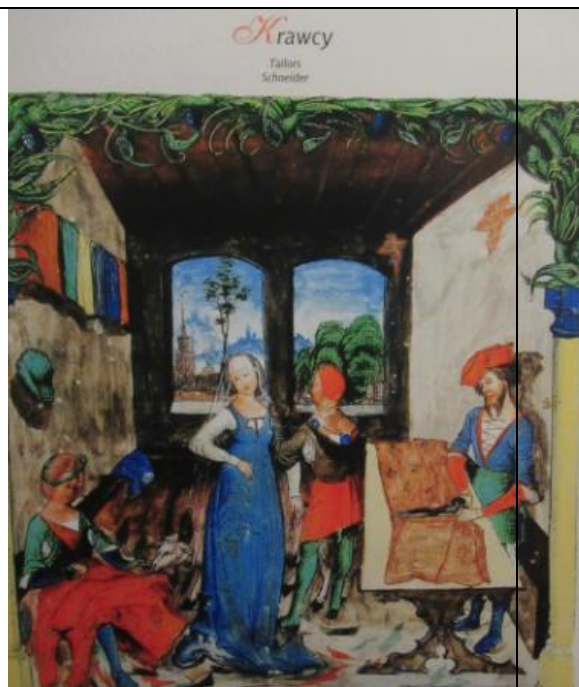
Wnętrze Katedry Wrocławskiej

Kraków - Barbakan

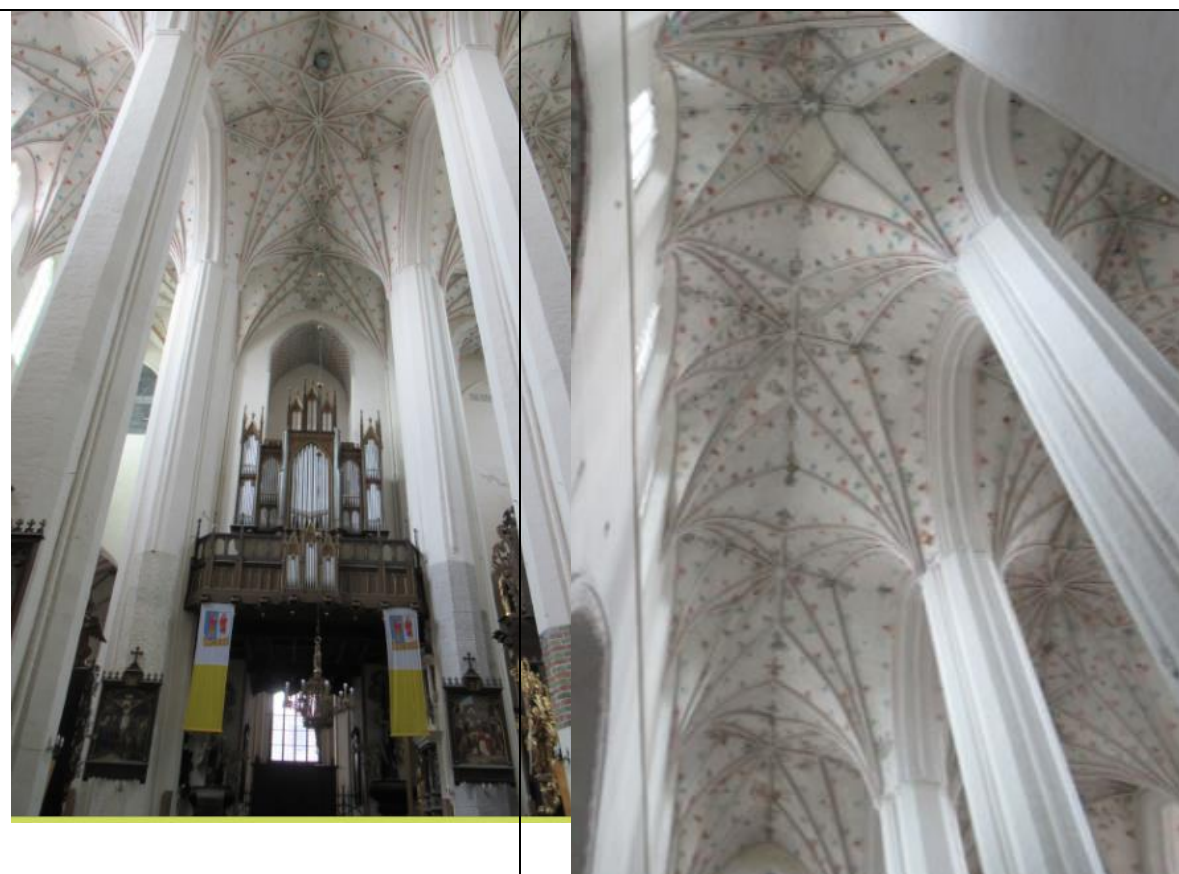
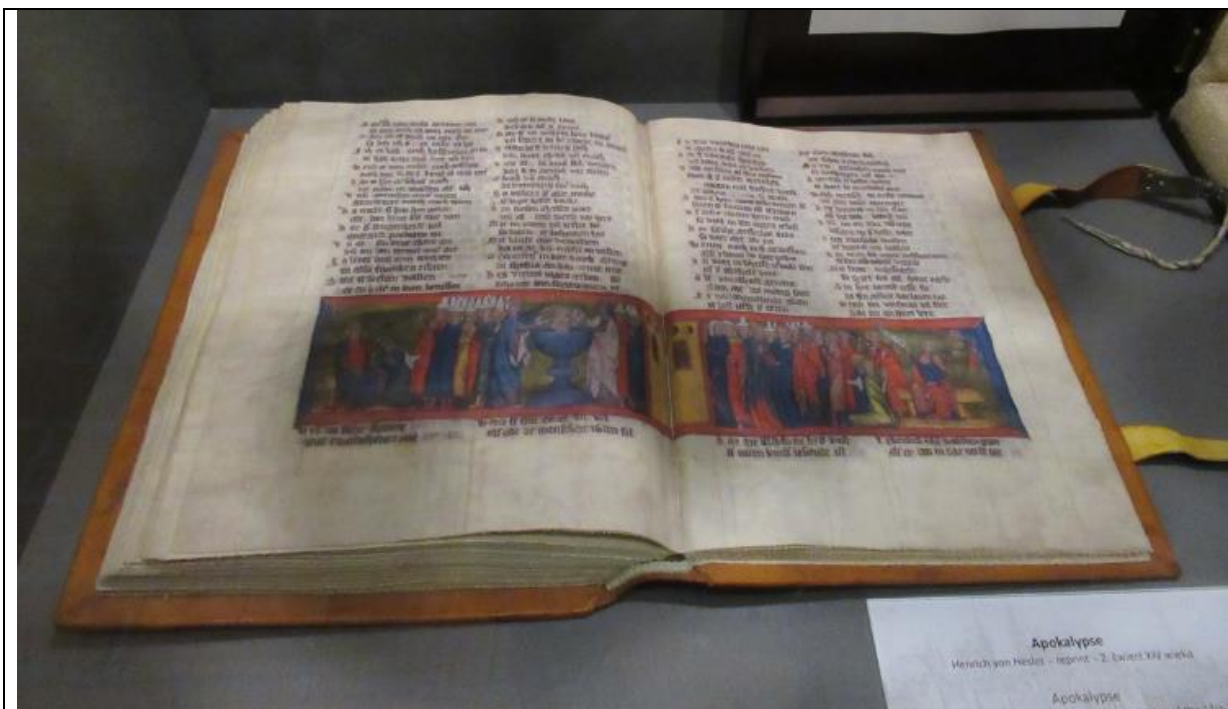

TORUŃ

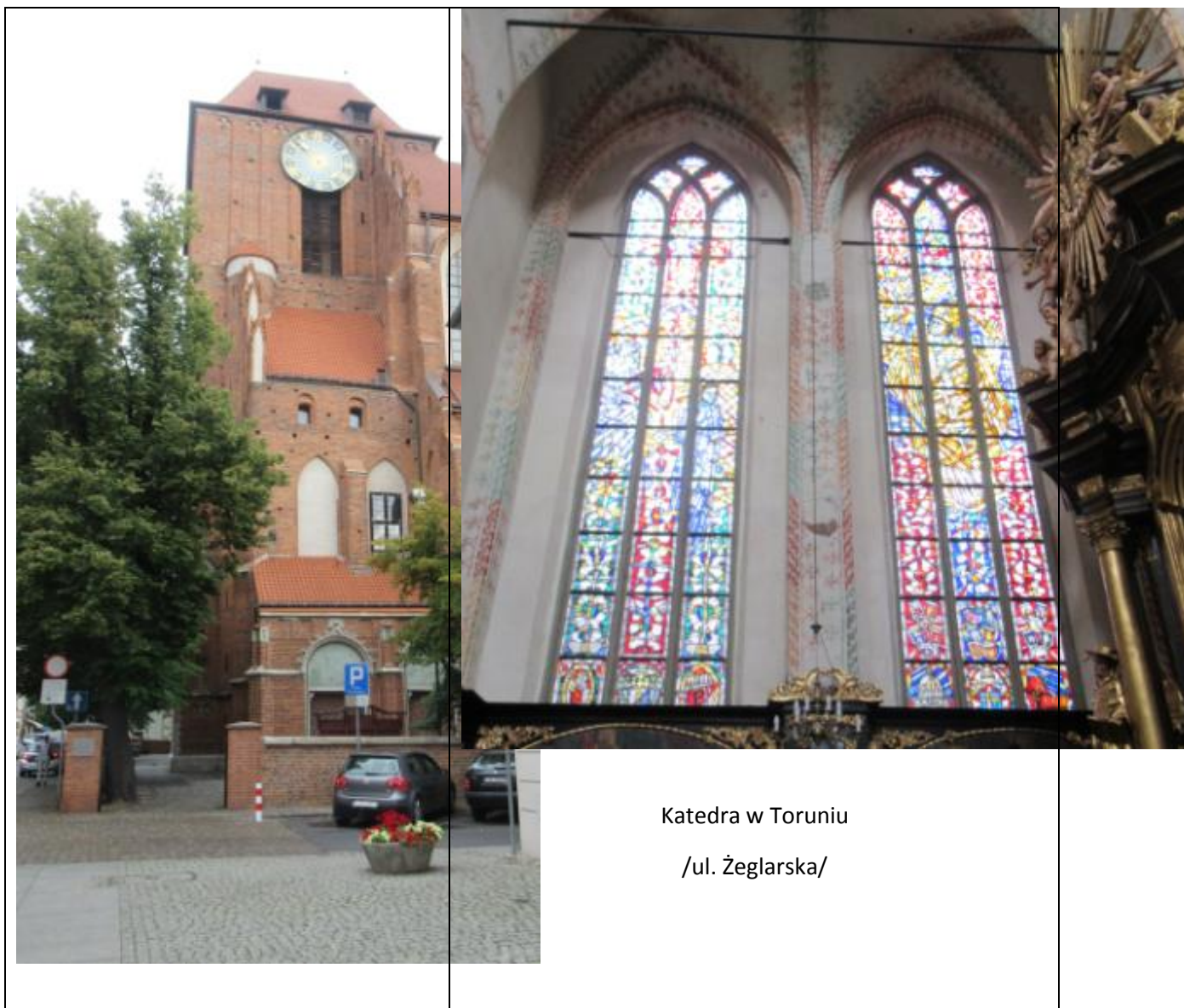

Zdjęcia z Muzeum Miasta
Ilustracje o cechach rzemieślniczych

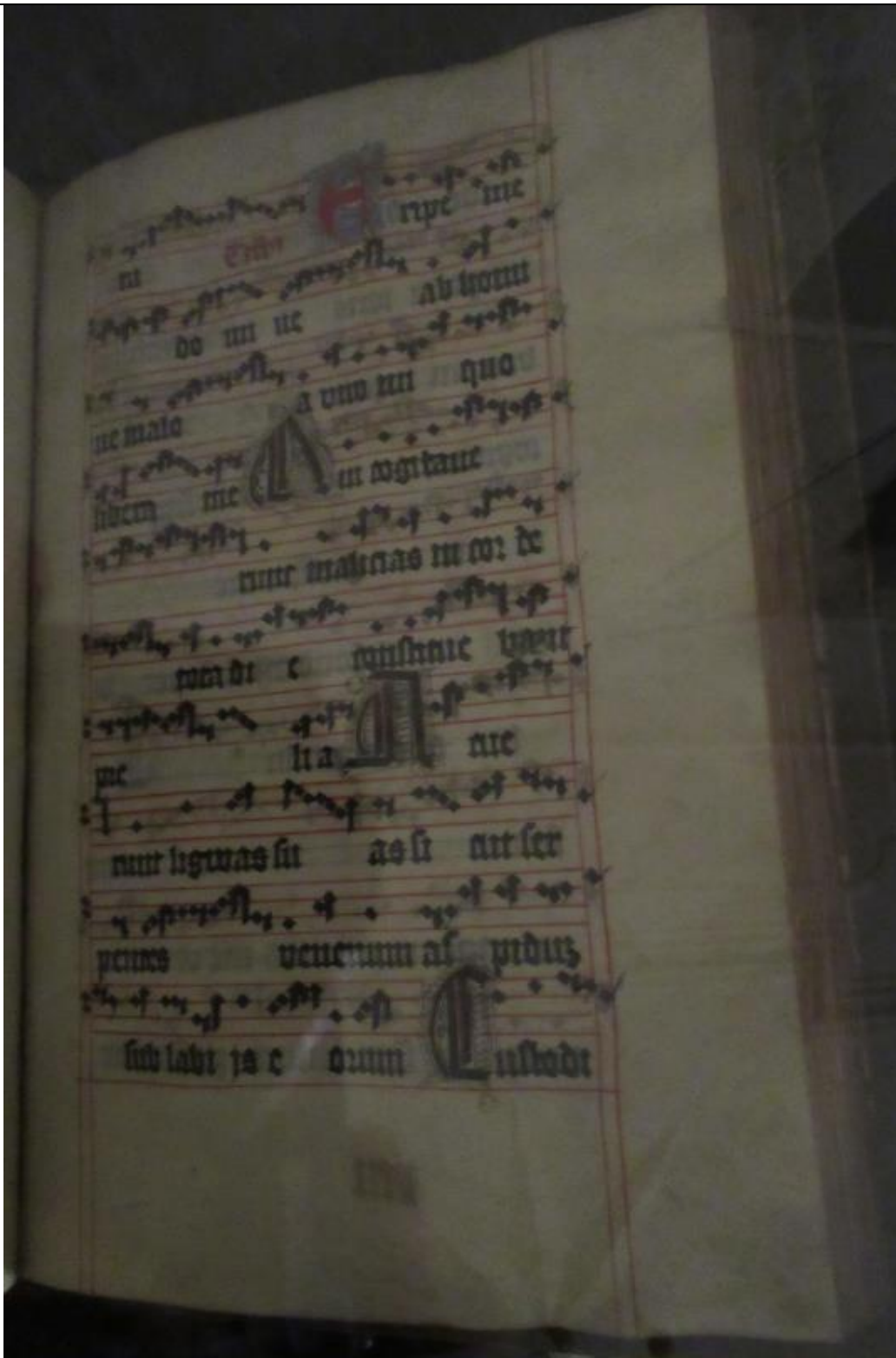

Strop w Katedrze w Toruniu

Katedra w Toruniu

/ul. Żeglarska/

Muzeum Diecezjalne - Kancjonał

Zdjęcia wykonał Stan Zawiślak, autor eseju.

Doktorki Kościoła

1. Katarzyna ze Sieny (1970)
2. Teresa z Avili (1970)
3. Teresa z Lisieux (Św. Teresa od Dzieciątka Jezus i Najświętszego Oblicza) (1997)
4. Hildegarda z Bingen (2012)

Zatem podseria „doktorki kościoła” liczy (będzie liczyła) tylko cztery odcinki. Zaczyna się od miejsca czwartego na liście.

Czekamy na Papieża (!!!) , aby wpisał do tego grona kolejne kobiety. Mam nadzieję, że strona jest czytana w Watykanie i że na przykład Św. Faustyna Kowalska zostanie wpisana na tę prestiżową listę.